

Неллі Лисенко,

доктор педагогічних наук, професор, ДВНЗ
“Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника” (м.Івано-Франківськ, Україна)

Nelly Lysenko,

Doctor of pedagogic sciences, Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian national university
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

doshkilnaosvita@i.ua

НАПРЯМИ ПРОЕКЦІЇ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ : ВЕКТОР ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

DIRECTIONS OF THE PRINCIPLE OF CONTINUITY IMPLEMENTATION IN THE CONTEXT OF THE UKRAINIAN SCHOOL MODERNIZATION: VECTOR OF PRESCHOOL EDUCATION

Соціальне замовлення на освітні послуги сучасних закладів дошкільної освіти можна спрямувати у два вектори: суб'єктивний – запити родини кожної дитини, які визначаються стихійно (зрідка – на основі діагностичних процедур) і об'єктивний – соціальне замовлення початкової школи, яка очікує найуспішніших учнів.

Мінливість змісту дошкільної освіти слід розглядати відносно конкретного обсягу інформації, якою опановують діти теоретично і практично згідно методик, відповідних дидактиці дошкільної освіти.

Її пріоритети сходяться на розвитку гармонійної гуманної та соціально свідомої особистості. Здійснений нами аналіз якості навчальних досягнень і рівня сформованості особистісних рис дітей свідчать про реальні можливості для подолання ознак формальної освіти дошкільників, утвердження гуманізації та диференціації її змісту, удосконалення механізмів управління педагогічним процесом шляхом залучення батьківського колективу до вирішення його різних теоретичних і практичних аспектів. Так утверджується нова форма набуття дошкільної освіти на конкурентних засадах.

Новою українською школою передбачено для реалізації кілька визначальних напрямів наступності: по-перше, опанування обсягом знань у дошкільному віці, які були б пролонговані у шкільну освіту і зумовлювали її ефективність. Знання дитини-дошкільника стрімко втрачають актуальність і перетворюються на застарілі; вони не в змозі мотивувати випускника ЗДО до навчання у школі; підручники постають гальмом на шляху наступності. По-друге, фактологічні матеріали підручників у сьогодинньому варіанті аморфно реалізують виховну, розвивальну та прикладну (практико-зорієнтовану) функції; по-третє, слід звернути увагу на освітні технології для успішної реалізації принципу наступності; особливо у 1-2-му класах. Недофінансування шкільної, й дошкільної освіти спотворює якість дидактико-розвивального оснащення педагогічного процесу і унеможливає опанування практичними вміннями та навичками, які є життєво значущими.

Ключові слова: *принцип наступності, дитина дошкільного віку, молодший школяр, заклад дошкільної освіти, початкова школа, модернізація, освіта.*

Social orders for educational services of modern preschool educational institutions can be directed into two vectors: the subjective – the demands of each child's family, which are determined spontaneously (occasionally on the basis of diagnostic procedures) and objective – the social order of the elementary school, which expects the most successful students.

The variability of the content of preschool education should be considered in relation to the specific amount of information that children learn theoretically and practically in accordance with the methods relevant to the didactics of preschool education.

Its priorities converge on the development of a harmonious humane and socially conscious personality. The analysis of the quality of educational achievements and the level of formation of personality traits of children testifies about the real possibilities for overcoming the signs of formal education of preschoolers, strengthening of humanization and differentiation of its content, and improving the mechanisms of management of the pedagogical process by involving the parents' collective in solving its various theoretical and practical aspects. Thus, a new form of acquiring preschool education on a competitive basis is established.

The new Ukrainian school provides for the implementation of several key areas of continuity: first, mastering the amount of knowledge in preschool age, which would be prolonged in school education and conditioned its effectiveness. Knowledge of the child-preschooler is rapidly losing relevance and becoming obsolete; they are not in a position to motivate a graduate of preschool educational institution to study at a school; textbooks are a brake on the path of continuity. Secondly, factual materials of textbooks in today's version amorphously implement educational, developmental and applied (practical-oriented) functions; thirdly, attention should be paid to educational technologies for the successful implementation of the principle of continuity; especially in 1st-2nd classes. Underinvestment of school and preschool education distorts the quality of didactic-developing equipment of the pedagogical process and makes it impossible to master practical skills and habits that are vital.

Key words: *continuity principle, child of preschool age, primary school pupil, institution of preschool education, primary school, modernization, education.*

У руслі чинного Закону України про освіту, пріоритетними підвалинами у її структурі визнано дошкільну ланку. Відповідно до принципів системності та цілісності структурування педагогічних систем, надбання особистості в означеному віковому періоді пролонговані як засадничі для всіх наступних освітніх рівнів – початкової, загальної, загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти і т.д. [1]

Мету статті спрямовано на виокремлення об'єктивних тенденцій модернізації змісту дошкільної освіти в умовах реалізації Нової української школи.

Актуальність постановки проблеми. Стрімке піднесення престижності освіти в умовах технологізації суспільства (інформатизація та комп'ютеризація усіх сфер) ініціює актуальність компетентнісного підходу, як пріоритетного в підготовці майбутніх фахівців для усіх без виключення галузей і сфер виробництва. Прорахунки у становленні й формуванні професіоналів сягають своїми витокami періоду дошкільного дитинства, оскільки саме до 6-7річного віку закладається підґрунтя для різностороннього особистісного розвитку. Згадаймо у цьому контексті майже риторичне запитання Л. М. Толстого про те “... чи не тим я живу, що здобув до п'ятирічного віку? Від мене п'ятирічного до мене дорослого – лише один крок, натомість від мене новонародженого до мене п'ятирічного ціле моє життя!” Цій аксіомі понад сто років!

Підтвердженням її актуальності розглядаємо красномовну назву однієї з найактуальніших книг вже сучасності за авторством відомого підприємця і винахідника, засновника фірми “Sony” Масару Ібуки – “Після трьох уже пізно”. Таким чином, центроутворюючою основою сучасної дошкільної освіти об'єктивно постає дитина, відповідно, навчально-виховний процес закладів дошкільної освіти (попри їхнє розмаїття щодо типів і форм фінансування) слід реалізувати в руслі особистісно зорієнтованого підходу. Його методологічною основою неухильно правитиме філософія дитиноцентризму.

Виклад змісту статті.

У сучасних наукових дослідженнях учених (Н.Бібік, Г.Беленька, А.Богуш, Л.Зданевич, Н.Лисенко, О.Савченко, О.Семенов, Т.Танько), які спрямовані на увиразнення ключового поняття статті “зміст освіти” у вимірах її дошкільної ланки доведено, що як історична і системотворча педагогічна категорія, їй притаманна стрімка якісна мінливість під впливом об’єктивних детермінант кожного наступного етапу цивілізаційного поступу людства. Соціальне замовлення на освітні послуги, які надають сучасні заклади дошкільної освіти, умовно можна спрямувати у два вектори. Перший, суб’єктивний – це запити родини кожної дитини, які, здебільшого, визначаються стихійно (зрідка – на основі діагностичних процедур) і другий, об’єктивний – соціальне замовлення початкової школи, яка перебуває в стані очікування на найуспішніших учнів із числа вихованців закладів дошкільної освіти. У ситуації двовекторності зміст дошкільної освіти слід розглядати у вимірах її постійної конкретизації й концептуалізації згідно особистісно-зорієнтованої моделі, обґрунтованої сучасними ученими (Ш.Амонашвілі, І.Бех, Н.Бібік, С.Максименко, О. Кононко, С.Савченко та ін).

На підставі узагальнення джерелознавчого масиву порушеної проблеми правомірно трактувати поняття “зміст дошкільної освіти” як багатокомпонентне утворення, якому притаманні сутнісні ознаки, що детерміновані віковими особливостями означеного періоду дитинства. У пошуках способів виокремлення таких особливостей будемо позиватися до досліджень О.Савченко, оскільки виокремлені ученою елементи змісту освіти молодших школярів є максимально наближеними за віковими ознаками до дошкільного віку. А саме: система науково обґрунтованих уявлень (проти знань у О.Савченко) про природне і соціальне довкілля; оволодіння загальними аналітико – синтетичними (проти інтелектуальними у О.Савченко) вміннями і навичками пізнавальної діяльності; прояви творчого підходу до розв’язання проблем різного змісту (проти досвіду творчої діяльності у О.Савченко); позитивне емоційно-ціннісне ставлення до людей, об’єктів і предметів довкілля (проти послуговування системою усталених у суспільстві цінностей у О.Савченко) [2; 3].

Таким чином, тенденції мінливості змісту дошкільної освіти слід розглядати відносно досить конкретного обсягу інформації, якою опановують діти на теоретичному і практичному рівнях в обсязі конкретних методик, відповідних дидактиці дошкільної освіти і представлених у нормативно – правових документах, програмах і державних стандартах [4, ч. 5]. А саме, це конкретні уявлення і поняття, практичні вміння і навички, які чітко окреслені у програмно-методичних матеріалах, навчальних і методичних посібниках та рекомендаціях на основі узагальнення здобутків практичних працівників. Інформаційне наповнення кожного різновиду джерелознавчого матеріалу для дітей в означеному віці реалізується у різних формах організації навчально-виховного процесу за допомогою цілого арсеналу методів, прийомів і засобів впливу на всі сфери особистості в сенситивному періоді її формування. І, насамкінець, слід особливо наголосити на важливості освітнього простору закладів дошкільної освіти, який доцільно моделювати з позицій його визнання як незаперечної умови успішного вирішення її завдань і запорукою досягнення очікуваних цілей.

Опираючись на традиційне визначення змісту поняття “тенденції”, утім і “цивілізаційні тенденції” окреслимо з-поміж очевидних у сучасній дошкільній освіті найсуттєвіші, не прогнозуючи в їхній послідовності певну субординацію за значущістю впливу. Отож, наприкінці другого тисячоліття, який співпадає з єдино

визнаною і затвердженою МОН України в якості обов'язкової програмою “Малюнок” започатковується нова для української освіти тенденція її ціннісного виміру в сенсі значення не для суспільства загалом, а для кожної людини, зокрема і, передусім.

Входження України у загальний цивілізаційний поступ людства в руслі його траєкторії, представленої у Білій книзі національної освіти (/5/с.12) пріоритети сходяться на розвитку гармонійної гуманної та соціально свідомої особистості. На тлі активізації процесів програмотворення згідно із зазначеним вище, у кожному регіоні України вважали за необхідне об'єднати зусилля науковців і практиків і створити свої, регіональні, авторські та інші програми із забезпеченням відповідних умов задля їх неухильної реалізації. Слід визнати, що така творчість ентузіастів у галузі дошкільної освіти позитивно вплинула на добір їх раціонального змісту у форматі кількох, нині схвалених МОІН України програм, які стимулюють творчі пошуки молодих педагогів і тих, хто успішно вистояв у роки бурхливого програмотворення.

Відповідно, зазначена тенденція стала плідним підґрунтям й для наступної створення закладів дошкільної освіти недержавної форми власності. Уперше такі були започатковані у Києві, Львові, Харкові, Івано-Франківську та в інших містах України завдяки підтримці місцевих органів влади і управлінь освіти. Загалом, мережа таких закладів невпинно розширюється і набуває ознак нетрадиційних закладів освіти дітей різного віку в межах дошкільного періоду. Зазначимо, що наукові дослідження вчених, які здійснюються в межах пілотажних експериментальних пошуків свідчать про те, що, якість освіти дітей у таких закладах є очевидною і позитивною. Відтак, можемо прогнозувати процеси неухильного оновлення дошкільної освіти України саме за рахунок розширення мережі закладів різного типу і недержавної форми власності.

Здійснений нами аналіз, одержані результати оцінювання якості навчальних досягнень і рівня сформованості особистісних якостей дітей свідчать про те, що саме у таких закладах створюються реальні можливості для подолання ознак формальної освіти дошкільників, утвердження гуманізації та диференціації її змісту, удосконалення механізмів управління педагогічним процесом шляхом залучення батьківського колективу задля вирішення його різних теоретичних і практичних аспектів виховання. Таким чином, утверджується нова форма набуття дошкільної освіти уже на конкурентних засадах.

Природньо і цілком логічно увиразнюється наступна тенденція, яку зумовлено сучасним станом підготовки педагогічних кадрів. Концептуально і технологічно у її контексті віддзеркалено традиційні підходи, які все ще є домінуючими у закладах вищої педагогічної освіти України. Натомість нове бачення проблем підготовки майбутніх вихователів для ЗДО утверджуються як об'єктивна необхідність на шляху трансформації українського суспільства у русло ринкових відносин. Практично, в умовах міжвузівської конкуренції, сформувався процедури їхньої акредитації (1992) та ліцензування (1993), і, відповідно, створення інституту Державної акредитаційної комісії (ДАК) у 1996 році. Вдаючись до результатів аналізу порушеної ними важливо звернути увагу на те, що за максимально короткі терміни ЗВО відгукнулися на запити суспільства щодо реалізації компетентнісного підходу, тобто формування в особі кожного випускника повноцінної та гармонійної особистості, готової до активної діяльності в умовах ранкових відносин і конкурентного добору фахівців для реалізації сфери освіти. Безумовний вплив на ефективність означеного підходу має утвердження у закладах вищої педагогічної освіти мікроклімату міжособистісної

взаємодії та взаємодопомоги між викладачами і студентами на засадах принципів толерантності, партнерства задля формування громадянської позиції майбутніх педагогів, їхньої готовності до самоосвіти впродовж всього життя.

Поділяючи ставлення МОіН України до автономізації напрямів діяльності ЗВО, вважаємо за необхідне вказати на те, що гнучке моделювання спеціальностей у межах одного профілю, приміром – “Дошкільна освіта”, уможливило їх швидке реагування на запити ринку праці загалом і потреби родин дітей дошкільного віку, зокрема; оперативне введення у педагогічний процес навчальних дисциплін, які є актуальними до запитів соціуму; створення максимальних умов для мобільності викладачів і студентів у руслі міждержавного обміну та ін.

У контексті зазначеного вище, необхідно звернути увагу на ситуацію, яка склалася у секторі недержавних закладів дошкільної освіти (центри, клуби, студії та ін.) в доборі кадрового складу їхніх колективів. Нажаль, не всі вони ставлять першочерговими завданнями розвиток особистості згідно її вікових та індивідуальних особливостей, натомість особисте утвердження керівника та його збагачення є пріоритетними. Відтак, відбувається залучення до роботи не завжди кваліфікованих фахівців у галузі дошкільної освіти, які невиправдано захоплюються надмірним впровадженням зарубіжних систем чи методик, що зводяться до самореклами і самовихваляння, однак сутнісно не впливають на якість освітніх послуг та ін. Оскільки батьки орієнтуються на комерційні реклами, адже, здебільшого у них відсутні чіткі уявлення про зміст дошкільної освіти, який є необхідним для всіх шестирічних школярів, вони не взмозі об’єктивно аналізувати діяльність, скажімо, “Юних ейнштейнів”, “Академії дитинства”, “Оксфордів для дошкільників” та інших установ із неординарними назвами.

Таким чином, увиразнюючи наведені вище тенденції в реформуванні сучасної дошкільної освіти, наголошуючи на важливості функціонування її різних форм фінансування вважаємо за актуальне звернути увагу на низку недоліків, які потребують оперативного втручання МОіН України. Найсуттєвішими розглядаємо такі: по-перше, створення і вирівнювання умов для діяльності ЗДО усіх форм власності; по-друге, призначення на керівні посади у закладах недержавної форми власності компетентних осіб із відповідною освітою та залучення до роботи з дітьми кваліфікованих вихователів із можливими додатковими спеціальностями за напрямом “Дошкільна освіта”; по – третє, введення процедури акредитації закладів дошкільної освіти у всіх можливих формах надання дітям освітніх послуг (заклади недержавної форми власності). Саме за такого втручання МОіН України, утім, і органів місцевої влади ефективність діяльності першої та обов’язкової ланки в системі національної освіти набуде готовності до широко векторної модернізації не лише змісту, а й технологій його донесення до маленьких громадян, забезпечить реалізацію наступності із Новою українською початковою школою. Нею передбачено для реалізації кілька визначальних напрямів.

Розглянемо їх у несубординованій послідовності. Отож, по-перше, опанування обсягом знань у дошкільному віці, які були б пролонговані у шкільну освіту і зумовлювали її ефективність.

Як відомо, знання, які засвоює дитина, стрімко втрачають свою актуальність, таким чином, перетворюючись на застарілі, вони не взмозі мотивувати випускника ЗДО до навчання у школі. До цієї критичної зауваги відносимо й сумнозвісну історію з підручниками, адже вони постають швидше гальмом на шляху наступності, ніж рушієм її реалізації. Чи діагностують рівень сприйнятливості інформації підруч-

ника для молодших школярів (передусім, першокласників) відповідно до їх вікових особливостей? Якщо фактологічні матеріали упорядники чи автори підручників опрацьовують згідно укладених програм, то психологічна експертиза потребує очевидного доопрацювання. По-друге, фактологічні матеріали підручників у їх сьогоднішньому варіанті досить аморфно реалізують покладені на них функції – виховну, розвивальну та прикладну (практико-зорієнтовану). Чи ж справді вони готують дитину до активного послуговування ними у реальних життєвих ситуаціях? Без перебільшення можемо стверджувати про те, що з-поміж означених чітко увиразнена все ще інформативна функція.

По-третє, слід звернути увагу на освітні технології, якими послуговуються сучасні вчителі. Для успішної реалізації принципу наступності такі технології в закладах дошкільної освіти та в ЗОШ І-го ступеня мали б, насамперед, взаємозбагачуватись і взаємодоповнюватись у своїй неподільній єдності особливо у 1-2-му класах. Натомість доводиться констатувати протилежне. Застарілі дидактичні засоби, прогалини у матеріальному забезпеченні навчально-виховного процесу аж до його наближення до примітивного рівня, коли вчитель змушений обходитись мінімумом. Хронічне недофінансування не лише шкільної, а й дошкільної освіти спотворює якість дидактико-розвивального оснащення педагогічного процесу і унеможлиблює опанування практичними вміннями та навичками, які є життєво значущими. Приміром, використання у побуті електрообладнання. Значно гірші шанси для здобуття якісної, практико-орієнтованої освіти мають діти дошкільного і шкільного віку у сільській місцевості. Підняти її рівень до соціальнозначущого взмозі лише докорінне реформування у руслі економічного поступу країни. За іншого підходу негативні тенденції стануть згубними для української освіти уже у найближчій перспективі.

Для успішного навчання школярів необхідно враховувати особливості їхньої адаптації (звикання, пристосування) до шкільного життя. Перший рік навчання особливо важкий, оскільки міняється звичний уклад життя дитини, вона адаптується до нових соціальних умов, нової діяльності, незнайомих дорослих й однолітків.

Результати аналізу філософських, історичних, психолого-педагогічного аспектів категорії “наступність”, розгляду її специфіки відносно дошкільної й початкової шкільної освіти, дозволяє виокремити низку наступних методологічних положень. Це:

1. Будучи в процесі освіти необхідною вимогою, принципом і умовою, наступність забезпечує цілісний і перманентний розвиток особистості дитини.
2. Наступність між дошкільною і початковою шкільною освітою розглядається як зв'язок і погодженість кожного компонента освіти (ціль, завдання, зміст, методи, засоби, форми організації), що забезпечують ефективність поступального розвитку дитини, її успішне виховання й навчання на означених щаблях освіти.
3. Категорія “готовність дитини до навчання в школі” є ключовою у процесі наступності між дошкільною й початковою шкільною освітою. У її структуру включено: необхідний і достатній рівень розвитку фізичних, мотиваційних, емоційно-вольових, інтелектуальних, комунікативних аспектів (структур) особистості. Їхній взаємозв'язок забезпечує успішну адаптацію дошкільника до нових соціальних умов і ролей.
4. Інтелектуальна готовність дитини до школи є відповідним рівнем внутрішньої організації її мислення, що забезпечує успішний перехід до навчальної діяльності в школі.

Література

1. Закон України .Про освіту.-К. : Генеза, 1996.- 36 с.
2. Савченко О. Цілі й цінності реформування сучасної школи. / О.Савченко // Шлях освіти.- К. : Пед. Преса, 1996. – №1.-С.20-23.
3. Савченко О. Освіта повинна бути не тільки доступною, а й якісною / О. Савченко // Початкова школа. – К.,2001.-№10.- С.1.
4. Закон України “Про дошкільну освіту” // Освіта України. К., 2001. – С. 5.
5. Біла книга національної освіти України / за ред. В .Г. Кременя.-К.:ТОВ “Інформаційні системи”, 2010 : -342с.
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. (за ред. М.Гриценка).- К., 2018

References

1. Zakon Ukrainy .Pro osvitu.-K. : Heneza, 1996.- 36 s.
2. Savchenko O. Tsili y tsinnosti reformuvannia suchasnoi shkoly. / O.Savchenko // Shliakh osvity.- K. : Ped. Presa, 1996. – №1.-S.20-23.
3. Savchenko O. Osvita povynna buty ne tilky dostupnoiu, a y yakisnoiu / O. Savchenko // Pochatkova shkola. – K.,2001.-№10.- S.1.
4. Zakon Ukrainy “Pro doshkilnu osvitu” // Osvita Ukrainy. K., 2001. – S. 5.
5. Bila knyha natsionalnoi osvity Ukrainy / za red. V .H. Kremenia.-K.:TOV “Informatsiini systemy”, 2010 : -342s.
6. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. (za red. M.Hrytsenka).- K., 2018

Одержано статтю: 12.10.2018

Прийнято до друку: 26.11.2018

УДК 378.091.3-051:373.3[:17.022.1

DOI:10.15330/esu.14.190-196

Ольга Лук'яненко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

Olga Lukyanchenko,

Candidate of pedagogical sciences (PhD),
Associate Professor, National Dragomanov
Pedagogical University (Kyiv, Ukraine)

mecco_2411@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

THE FORMING OF VALUE-BASED ORIENTATIONS OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS BY MEANS OF ART

В статті розглянуто необхідність зміни форм та засобів формування ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів початкової школи. Розкрито та схарактеризовано аксіологічні категорії, на яких базується сучасні принципи освітнього процесу в Новій українській школі, а саме: загальнолюдські морально-естетичні категорії (Краса, Добро, Істина); професійно-педагогічні (Людина (особистість), Колектив, Єдність). Визначено виховний потенціал різних видів мистецтва як універсального засобу формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів та доцільність використання класичних та сучасних творів мистецтва в процесі викладання дисциплін не мистецького профілю. Висвітлено приклади реалізації означеного підходу в процесі викладання дисципліни “Основи педагогіки зі вступом до спеціальності”

Ключові слова: ціннісні орієнтації, види мистецтва, виховний потенціал мистецтва, підготовка вчителів початкової школи.